

MONOSTORI Imre
Könyvtárosként és egyébként :
munkarajzok / Monostori Imre. –
[Tatabánya] : JAMK cop. 2010.
– 349 p. (Új Forrás könyvek)
ISBN 978-963-7631-77-1

A közértelmesség szolgálatában

A szellemi műhely élén Monostori Imre

Az utóbbi években jó sorsomnak köszönhetően az OSZK egy északi fekvésű, tenyéryei sarokszobáján Gerő Gyulával osztozunk. Egy közös telefon, mi pedig egy méternyire, szemben egymással. Mindketten önkéntes nyugdíjasként, magam délelőtt, Gyula délután, hogy a lehető legkevésbé zavarjuk egymást. A déli órákban többnyire néhány percre, olykor 1–2 órányit párhuzamosan tesszük a magunkét, vagyis akaratlan szem és fültanúja lehettem hihetetlenül szívós munkastílusának, a sokadszor ismételt telefonoknak, leveleknek, e-maileknek nevek, időpontok, események egyeztetéséről, az éppen aktív vezető, igazgató kolléga hivatalba lépésének, kinevezésének dátumáról, intézményének pontos nevééről, alapításának évéről, az elődje nevééről, távozásának idejéről stb. Gyula türelmesen, ismételten, szépen kérlel, mielőbbi választ vár. Ezek hónapokig, évekig késnek, elmaradnak, majd kerülő utakon kollégák, barátok váratlanul besegítenek. A hatalmas kronológia mégis elkészült!*

Értetlenül, töprengve keressük a magyarázatot. Könyvtárainkban, a „kihelyezett memória” első számú intézményeiben barátaink, kollégáink közül sokan miért nem értik, érzik át elég mélyen, hogy a mai, tegnapi, netán az elmúlt hó fontos eseményei néhány hét, akár fél év múltán dokumentumok hiányában már csak az egyre bizonytalanodó emlékezet esetlegességeivel terhelt, egyre töredékesebben idézhetők fel? „*Saját múltunk is csak akkor lesz igazán és hitelesen a miénk, ha rögzítjük, ha megírjuk történelmünket*” – írja Monostori Imre. Ellenkező esetben torzul, megkopik, szétesik, majd kihull az idő rostáján. Nem idézi, talán inkább tudattalanul alkalmazza legfontosabb mesterének, *Németh*

* Magyar könyvtártörténeti kronológia, 996–2007 / [összeáll.] Gerő Gyula ; [közrem. Rácz Ágnes] ; [közread. az] Országos Széchényi Könyvtár, Bp. : OSZK, 2009. 3 db.

Lászlónak közismert szavait, miszerint „*Nem csupán önmagunk szobrászai, de útítársak is vagyunk*”. A gyakorlatilag négy évtizedet, egész életpályáját áttekintő gyűjteményes kötetének egyik legerősebb alapmotívuma a közösség, az intézményes közeg megjelenítése, történetének írásbeli rögzítése. Félreérthetetlenül fogalmaz, minden esetben világos a szereposztás, egyértelműen vállalja a kimondott, a leírt szó felelősségét. A Tatabányán működő József Attila Megyei Könyvtár igazgatójaként, az Új Forrás főszerkesztőjeként, a Németh László Társaság elnökeként munkatársait, kollégáit, segítőt megbecsüléssel, közreműködésük, munkájuk névre szóló, írásbeli megköszönésével dolgozatai elején felsorolja. Igazi csapatjátékos, mi több, maga a kapitány, aki távlatos célokat, napi feladatokat fogalmaz és egyúttal stílust, tartást, szellemet teremt maga körül.

Miért merek ilyen kategorikusan fogalmazni? Kettős okkal. Egyrészt előttem a frissen olvasott vaskos kötet, melyet nyugdíjba vonulása alkalmából tett a könyvtárosi közélet asztalára, másrészt negyven éve bizonyosan ismerjük egymást, személyesen nagyra tartom, megbecsüléssel, érdeklődéssel figyelem megnyilatkozásait, könyvtárosi szakmai, szerkesztői, kritikusi, művelődés-, valamint irodalomtörténeti publikációit. Pontosabban azok egy töredékét, mert a könyv végére magam is elámulok az igényes termékenység ilyen mértékétől. Ráadásul munkatársaitól tudható, továbbá az említett kötet hátsó borítóján részben olvasható, hogy számos saját önálló kötete mellett további hetven könyv köszönheti – a folyamatosan nehezebbé váló körülmények között – közvetlenül, közvetve neki a megjelenés „csodáját”. (Például a Megyei Könyvtár évkönyvei, az Új Forrás Füzetek, valamint az Új Forrás Könyvek tucatjai.)

A műfaji és terjedelmi keretek szűkösége miatt az ismertetés csak töredékes lehet. Mégis, legalább két további mozzanat említésével hadd érzékeltessenek valamit a szerző szorgalmáról, ambíciójáról, kimeríthetetlennek tűnő munkabírájáról. Az itt tárgyalt kötet csupán folytatás. Szerzőnk ugyanis 1999-ben, a folyóirat 30

éves jubileumára már közreadta „*Az Új Forrás vonzásában*” című folyóirat-történeti művét. Jó évtizede egyértelműen szerkesztői, kritikusi, irodalomtörténeti munkálkodása, ezzel kapcsolatos élményei, emlékei kerültek előtérbe. Most viszont főként könyvtárosként, a megyei könyvtár igazgatójaként ír, gondolkodik, válogat korábbi, ám máig aktuális írásaiából, veti papírra munkarajzait.

A fenti állítás bizonyítékául néhány bekezdés a könyv szerkezeti arányairól, tartalmáról. „*A helyek és az idők szellemei*” című 30 oldalnyi bevezető fejezet egy *Pomogáts Béla* szerkesztette művelődéstörténet olvasókönyv recenziójával indul, majd felvillan az ötvenes évek első felének egy Szekszárd közeli pici települése (Szentgálpuszta), ahová a család feltehetően száműzetés okán keveredett. Szerzőnk itt és a kötetben végig szemérmesen hallgat az okokról, az események által keltett érzelmekről, a nagyszülői, kibocsátó közegről. Pedagógusszülők, egytantermes iskola, mezítlábas, klottgatás, felhőtlen nyarak... A 65 évesnél idősebbek sejtik, értik, tudják a szemérmes hallgatás okát, ismerik a megszakadt mondat folytatását. A fiatalabbak pedig beszélgessenek szüleikkel, az idősebb generációk képviselőivel, kérdezősködjének, olvassanak, hogy megérthessék!

Olvashatunk még az 1947-ben várossá, majd később már megyeszékhellyé lett Tatabánya hiányos és csonkolt művészeti életéről, a Tanácsköztársaság kikiáltásának 50. évfordulóján induló, egy évtizedig csupán antológiaként létező Új Forrás alapításáról, önálló arculatának kiformálásáról, az országos és a helyi ügyek összekapcsolásának egyre magabiztosabb lépéseiről.

A vérbeli szerkesztő mesterfogásaként a hely szellemét megidéző bevezető fejezet zárakordjában elődjének, a korán árvaságra jutó, a cselédsorból, a hadifogságból, a tanítóképzőből, a nevelőtanári beosztásból a megyei könyvtár igazgató székéig emelkedő *Horváth Géza*nak állít maradandó emléket. Az 1997-ben a temetésen elhangzott búcsúztató közlése ékesen bizonyítja Monostori Imre emberi, tanítványi tisztességét, méltányosságát, nem utolsósorban éleslátását. A

közhelyeket messze ívben elkerülve közel hajolt egykori főnökéhez, munkásságát, személyiségét szóbeli idézetekkel, publikációinak ismételt átolvasása után mindenki számára szeretetreméltóan és hitelesen elevenítette meg. Nem lehet szó nélkül hagyni szerzőnk lélektani érzékenységét, szépírói teljesítményét, ahogyan a nem csupán mélyről jövő, hanem a mindenkori igazi értelmiségi ember egzisztenciális szorongását, valamint az őt jellemző távolságtartó szeretet megértését és megjelenítését Horváth Géza személyiségprofiljának megrajzolásában élénk tárja.

A kötet legerjedelmesebb, 160 oldalnyi fejezetében (*Könyvtár és környéke*: interjúk, alkalmi méltatás, jegyzetek, méretes tanulmányok a JAMK évkönyveiből), ahol a könyvtári közélet utóbbi három évtizedének szinte minden fontos kérdése felmerül. Másra nem marad lehetőségünk, csupán bizonyos tendenciákat, tételmondatokat, alapvető attitűdöket, állásfoglalásokat szövegösszefüggésükből kiragadva, de egyúttal a „fő dallamra kínosan figyelve” ajánlani az érdeklődők figyelmébe. Egyik központi fogalma a folyamatos változás (átszervezések, a megyei és a városi könyvtár összevonása, gépesítés, a jövő tervezése, a tényleges felújítás, az új könyvtár tervének ismételt felvillanó esélyei). „*Akkor jó egy könyvtár, ha kulturális központ, ha szellemi műhely*” – olvassuk, halljuk gyakran, de kevés helyen hangzik ennyire hitelesen. Mert itt a kapitány fizikai és intellektuális jelenléte, a vele együttműködő csapat szelleme, a kutatási tevékenység folyamatossága, a könyvtárhasználók szokásrendje, éppen a könyvtár hatására alakuló elvárásai, az évente 10 alkalommal megjelenő folyóirat házon belüli szerkesztése, könyvek sorának kiadása, országos hírű szakemberek rendszeres meghívása, a tartalmas eszmeccserék elmaradhatatlansága, az idézett tételmondat jelenvalóságát erősítik, fenntartják, újratermelik. Csupán három szám a beiratkozott olvasók nagyságrendjének alakulásáról. 2000-ben 5629, 2003-ban 6487, majd 2004-ben 9894 fő! A háttérváltozokról, az adatok értelmezéséről a 66. és a 110. oldalakon leírt tanulmányban szól bővebben. Ugyanitt adatsorok a beszerzett dokumentu-

mok számának jelentős mértékű csökkenéséről, amely minden bizonnyal országos jellegű tendenciát is jelez. S a következmények sem maradhatnak el: 2005 és 2007 között hét százalékkal csökken a könyvtár látogatottsága! Ráadásul ez a megyei átlagnál lényegesen jobb adat.

A jóval karcsúbb, 35 oldalas, ám nem kevésbé fontos harmadik fejezet (*Könyvek, írások, olvasások*) elemzései ugyancsak széles skálán helyezkednek el. Kiemelkedően fontos dolgozat foglalkozik a hazai könyvkiadás és -vásárlás adatainak elemzésével. Az alapvető tendenciák többé, kevésbé ismertek, de ritkán vesszük a fáradságot az adatok alaposabb összevetésére, értelmezésére. 1990-ben 7464 cím 113 112 000 példányban, míg 2003-ban már 9205 cím, de csupán 32 627 000 példányban jelent meg, vagyis 80 millióval kevesebb kötet kerülhetett a könyvárúházak és a boltok polcaira. (Ez csaknem 75%-os csökkenés! Még pontosabban, még keményebben fogytak az átlagos példányszámok 1990 és 2003 között 15 000-ről 3000-re.) A fenti tendenciák azóta sem fordultak az ellenkező irányba. Hasonlóan kényes kérdéseket feszeget szerzőnk az olvasásszociológiai vizsgálatok eredményei és a kortárs magyar írók könyvtári olvasottságát feltáró adatsorok értelmezése során. Nevezetesen nem csupán a mennyiség, hanem a minőség felől közelítve is a romlás félreérthetetlen jeleit kell rögzítenünk, tudatosítanunk. Egyetlen mondat a könyvtárak, pontosabban a könyvtárosok személyes felelősségéről: „*Feltűnően jó néhány városi könyvtár meglepő igényessége, de ugyancsak feltűnően néhány könyvtár konzekvens igénytelensége.*” Ebben a fejezetben kapott helyet az először itt megjelenő, a 2006-os könyvhét szekszárdi megnyitóján elhangzott beszéde, melyet magunk a kötet egyik gyöngyszemeként tartunk számon, mert a közértelmesség elmélyítőjének, szélesítőjének számvetése, megértése és hitvallása egyszerre. „*Az olvasók, a könyvtárosok, a könyv- és folyóiratszerkesztők s más effélék többsége bizonyára nem (vagy nemcsak), az anyagi haszon reményében ragaszkodik a magyar irodalomhoz, hanem kötődésekből: hitből, meggyőződésből,*

barátságból, tán még szerelemből is. Ugyanis önmagunkat keressük minden művészetben, minden műben, azt szeretnénk, ha minél többször rólunk szólna a mese.”

Miközben az éppen megfogalmazott, általánosan elfogadott tendencia további összetevőiről, pontosabban az olvasók lelkében zajló tényleges folyamatokról – biztos tudás hiányában – inkább csupán sejtéseink, feltevéseink, netán vágyképeink lehetnek.

És egyébként – szól a kötet negyedik (65 oldalas) egységének, már a külső borítón is szereplő, kissé meglepő címe. Ezeken a lapokon válik teljesen egyértelművé Monostori Imre személyiségének sokoldalúsága, integráló ereje. Könyvtárigazgató, főszerkesztő, egy civil szervezet elnöke, aki naponta politizál, de tudatosan kerüli a pártpolitikai szempontok megjelenítését, előtérbe kerülését. Egyszerűen közéleti szerepeket tudatosan vállaló értelmiségi, aki jól láthatóan értékek, magatartásmódok, alkotók és alkotások mellett „pro testál”, bizonytságot tesz. De kerüli a leminősítés, a rosszalló, netán kirekesztő jelzők használatának, az ellenséges indulatok keltésének alkalmait. Példaszerű, ahogyan az 1997-ben a tatabányai megyeházán elmondott 1956-os emlékbeszédében „a magyarok vérét” idézi *Albert Camus* szavaival: „*Nehéz minékünk méltónak lenni ennyi áldozatra. De meg kell kísérelnünk, feledve vitáinkat, revideálva tévedéseinket, megsokszorozva erőfeszítéseinket, szolidaritásunkat egy végre egységesülő Európában. Hisszük, hogy valami bontakozik a világban, párhuzamosan az ellentmondás és a halál erőivel, amelyek elhomályosítják a történelmet –, bontakozik az élet és meggyőzés ereje, az emberi felemelkedés hatalmas mozgalma, melyet kultúrának nevezünk, s amely a szabad alkotás és a szabad munka terméke.*”

Szinte csupán a fejezetben megjelenő nevek sorolására van lehetőségem, akik szívéhez közel állnak, akikről írnia, szólnia kellett. A gyakorisági rangsort bizonyára Németh László vezeti (születésének 100. évfordulója, a Németh László Társaság húsz éve). Recenzensként egyetlen hiányérzet jelzése talán megengedhető. Máig

súlyos félreértések terhelik a hazai értelmiség közvélekedését Németh László harmadik utas gondolatait illetően. Szerzőnk a centenárium nyarán Balatonszárszón e tárgyban tartott nagyszerű előadása, melynek hallgatója, később olvasója lehettem, kiválóan elfért volna még ebben az impozáns összeállításban.

Hitvallásként foghatók fel *Kerényi Károly* és *Domokos Mátyás* Magyar Örökség díjához írott laudációi, *Cs. Szabó László*, *Csoóri Sándor*, *Tamás Attila*, *Csokits János*, *Jász Attila*, valamint *Nagy Gáspár* életművét méltató dolgozatai. (Nehogy feledésbe merüljön! „Véletlenül” az Új Forrás lapjairól kigépett változatban ismerhette meg 1985-ben az ország értelmiségének nagyobbik része a nevezetes Nagy Gáspár sorokat: „*egyszer majd el kell temetNI / és nekünk nem szabad feledNI / a gyilkosokat néven nevezNI!*”)

Több alkalmat is talál *Bessenyei Györgyöt*, *Fülep Lajost*, *Babits Mihályt*, *Németh Lászlót*, *Cs. Szabó Lászlót*, *Bartók Bélát* és *Kodály Zoltánt* idézve – komp helyett hiddá kell lennünk! –, hogy hangsúlyozhassa a keleti lélek és a nyugati módszer, a nemzeti hagyomány és az európai minták összeillesztésének kikerülhetetlen szükségességét. De európaiak is csupán akkor lehetünk, ha előbb mélyen felismerjük magyarságunk sajátosságait, elfogadva például *Kodály* megállapításának igazságát: „*a nemzeti öntudat tudatalatti része, a talán soha egészen nem tudatosítható, de éppen ösztönösségében döntő része anyanyelvi és zenei képzetekkel kapcsolatos.*”

A könyv zárófejezetében három kivételes személyiség – *Fodor András*, *Tüskés Tibor*, *Vekerdi László* – és a szerző közötti baráti, munkatársi kapcsolat művészi leírása olvasható. (A recenzens személyes érintettsége talán ad némi mentséget renitens magatartására. T. i. magam is hátulról kezdtem a vaskos kötet elmélyült tanulmányozását, hiszen jó néhány maradandó élményt örökölök a felülmúlhatatlan tudású, varázslatos előadásokat tartó, szeretetreméltó Laci bácsiról.) A „*Napló Vekerdi Lászlóval*” című szó szerint értendő! 1970. december 20. az idézett első bejegyzés, melyből kiderül, hogy a Népszabadság vasárnapi

mellékletében a korabeli hivatalosság képviselője ideológiai-politikai tévelygőnek mutatja be Vekerdi Lászlót a Németh László életét, műveit taglaló könyve ismertetése közben: „... *érdemes lesz megjegyezni a Vekerdi nevet*” – vonja le következtetését a kezdő Monostori Imre tanár úr. Majd jönnek az egy-két havonta lejegyzett bekezdések a folyóiratok szerkesztőségéről, a Kosuth Klubról, a Rádióról, legtöbbször Tatabányáról, Egerből, Székesfehérvárról, Hódmezővásárhelyről, az ELTE-ről, Fonyódról, Debrecenből, az MTV-ről, a Testnevelési Főiskola aulájából, a Petőfi Irodalmi Múzeumból, az Írószövetségből, majd 2008. január 19-től Budáról a Határőr utcából Laci bácsi lakásából, 2008. október 14-től 2009. november 7-ig Budakalászárol, a Napvirág Idősek Otthonából. Az utolsó bejegyzés 2010. január 27. Farkasréti temető. Gyászbeszédet mondanak *Hámori József* akadémikus, *Babus Antal*, *Monostori Imre* és *Bakos István*. Négy évtizedig, a sírig, illetve e könyv által is bizonyítottan, azon túl tartó munkatársi, atyai, sokszálú, nemzedéki szakadékokat áthidaló, tartalmas férfibarátság. Krimiszerűen izgalmas, regénybe illően érzékletes, művelődéstörténeti jelentőségű tudósítás, arckép közlő. Hogyan élt, gondolkodott, milyen magával ragadó, lenyűgöző és láttató erővel tanított az utolsó magyar polihisztorok egyike? Netán éppen ő volt a legutolsó? Aki még legtöbbet tudott mások mellett Galileiről, az ideggyógyász Sántha Kálmánról, az orvostörténetről, egyáltalán a hazai

tudománytörténetéről, Fülep Lajosról, Németh Lászlóról, a „közértelmesség kapillárisairól” a 20. századvég vidéki magyar folyóiratainak legfontosabb jellemzőiről, a hazai olvasótábori mozgalom jelentőségéről, egyáltalán az olvasás és írás megmaradásának fontosságáról? „*Isten veled Laci, köszönöm, hogy ismerhettelek, életem egyik legnagyobb emberélménye Te voltál*” – búcsúzik naplójában szerzőnk a halálhír halatán 2009. december 27-én délután.

Monostori Imre visszatekintése a 60–70 év feletti pályatársak, human értelmiségiek számára letehetetlenül izgalmas, megelevenítő, emlékezésre, önvizsgálatra kényszerítő olvasmány. A nálunk jól érzékelhetően magabiztosabb ifjúságnak pedig talán mozgósító erejű példa és töprengésre készítő kérdések sora. A közeli jövőben valóban be kell zárni a könyvtárakat és múzeumi vitrinekbe kell helyezni a könyveket? Mindenki menjen haza a maga gépe, képernyője elé? Ismerjen annyit a világból, amennyit és ahogyan azt a számítógép felkínálja számára? A személyes kapcsolatok, a kiscsoportok, a közösségek, az ott elhangzó ellenvélemények, a megközeleltetések sokfélesége csupán zavaró tényezőnek minősülnek? Kiket érdekelnek már közlő az itt felvillantott személyiségek: Csoóri Sándor, Nagy Gáspár, Bertók László, Vekerdi László vagy netán maga Monostori Imre?

Nagy Attila

Minősített Könyvtár cím – idén először

2011. november 3-án adták át a Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár igazgatójának, dr. Virágos Mártának, valamint a nyíregyházi Móríz Zsigmond Városi és Járási Könyvtár vezetőjének, Nagy Lászlónak a Minősített Könyvtár címet tanúsító díszoklevelet.

A címet a minősített két könyvtár öt évig használhatja.

A címre a 2010 márciusában megjelent 12/2010. (III. 11.) OKM rendelet értelmében pályázhatnak használó központú, minőségszemléletű könyvtárak és könyvtári tevékenységet folytató szervezetek. A pályázati feltételek között szerepelt a Könyvtári Minőségügyi Bizottság által közzétett Könyvtári Közös Értékelési Keretrendszer (KKÉK) alapján végzett önértékelés, a KKÉK-ben előírt dokumentumok megléte és az ugyanott előírt pontszám 75%-ának teljesítése.

A beérkezett pályázatokat a Könyvtári Minőségügyi Bizottság bírálja el a benyújtott dokumentáció és helyszíni szemle alapján, a cím odaítéléséről a kulturális területet minisztere dönt.

Az elismerés átadásakor Szócs Géza kulturális államtitkár hangsúlyozta: „Ezek az intézmények biztosítják számunkra és a jövő nemzedékei számára a kulturális örökség megőrzését és az emlékezés lehetőségét. Nagy örömmel adom át az első Minősített Könyvtár címet és remélem, hogy a jövőben évről évre még több könyvtár teljesíti azokat a feltételeket, amelyek alapján ezt a címet adományozhatjuk.”

(A www.unideb.hu/portal.hu/node/5958 tájékoztatója alapján)